

1396–1396 m. – Aukso ordos chanas Tochtamyžas, sumužtas didþiojo chano Timūro, pabėgo į Lietuvą ir papradė Lietuvos didþiojo kunigaikdėio Vytauto pagalbos, up tai paþadėjæs atiduoti jo valdþion visà Rusià. Vytautas sudarė paliaubas su kryþiuoėiais ir visas jėgas sutelkė į Rytus. Padedant Tochtamyžui, jis tikėjosi greitai sukurti galingà valstybæ ir tapti jos karaliumi.

1397 m. – Raðytiniuose ðaltiniuose pirmà kartà paminėta mokykla, veikusi prie Vilniaus katedros.

1397–1398 m. – Vytautas surengė du þygius prie Juodosios jūros ir à Krymà, ið ten parsivedė daug totoriø bei karaimø, kuriuos àkurdino Trakø kunigaikðtystėje.

1397–1398 m. – Vytautas prie LDK prijungė Juodosios jūros pakrantes ir Krymà.

1398 m. spalio 12 d. – Lietuvos didysis kunigaikðtis Vytautas Didysis sudarė Nemuno saloje su Kryþiuoėiø ordinu sutartà (Salyno taika), pagal kurià Didþioji Lietuvos Kunigaikðtystė Ordinui upradė Þemaiėius iki Nevėþio upės. Jeigu iki to laiko þinomi Þemaiėiø padovanojimai Ordinui buvo tik pergamentiniai paþadai, tai ði sutartis ir Vytauto paþadas padėti upvaldyti Þemaiėius, kryþiuoėiams kėlė pagrastas viltis. Taėiau Þemaiėius Ordinas tevaldė tik iki 1401 m., kol Vytautas Vilniaus ir Radomo aktais formaliai àgijo LDK titulà. Tais paėiais metais sukilæ Þemaiėiai sunaikino dvi pilies, kurias Ordinas buvo pasistatæs Þemaitijoje, tad po to Ordinas Þemaitijoje nebeturėjo kur beàsitvirtinti ir jam liko daryti vien àprastus karinius þygius. Po to Ordinas Vytautà apkaltino tuo, kad ðis sukurstė Þemaiėius.

XIV a. pab. – Vytautas surengė pirmàjà Lietuvos kryþiaus þygà prieš totorius. Ðà kryþiaus þygà buvo paskelbæs ir Romos popieþius, ir Konstantinopolio patriarchas. Su Lietuvos, Lenkijos ir Vokieiėiø ordino kariuomene Vytautas atþygiavo iki Vorsklos, kur susitiko su totoriø kariuomene. Rugpjūėio 12 d. – àvykusiame mūðyje Lietuvos ir jos sąjungininkø kariuomenė buvo sumuðta, Vytautui vos pasisekė iðlikti gyvam ir pabėgti. Tai suþlugdė Vytauto planus tapti Lietuvos karaliumi ir visos Rusios valdovu.

1400 m. – Lietuvos kunigaikðėiai pradėjo kaldinti monetas. Lietuvoje pradėjo atsirasti nuolatinio totoriø gyvenvieėiø.

1400 m. – Àsteigta Vladimiro vyskupystė.

1400 m. – Lietuvos didysis kunigaikðtis Vytautas su kariuomene padėjo Vokieiėiø ordinui upvaldyti Þemaiėius, atiduotus Salyno sutartimi.

Kryþiuoėiams pirmà kartà pavyko pasiekti Þemaiėiø gilumà.

XV AMPIUS

1401 m. – Vilniuje ir Radome susitarimais tarp Lietuvos ir Lenkijos karalius Jogaila ir Karalystės taryba pripaþino Vytautà Lietuvos didþiojo kunigaikdėiu iki mirties. Jo skatinami ir remiami Þemaiėiai sukilo.

1401–1404 m. – Prie Prahos universiteto Lenkijos karalienės Jadvygos rūpesėiu buvo kuriama Lietuvos kolegija (*Collegium Lithuaniaeorum*), skirta lietuviø kunigams rengti. Patys lietuviai ėia niekada nesimokė (kolegija nustojo veikti 1704 m.). Tuo laikotarpiu daugiausia lietuviai studijuodavo Krokuvos universitete, kur nuo 1409 m. veikė jiems àkurta bursa (bendrabutis).

1403 m. birþelio 19 d. – Vytautas pasiþadėjo be Jogailos þinios nepasiraðinėti sutarėiø su Ordinui.

1404 m. geguþės 22 d. – Sudaryta Racionþo taika tarp Vytauto ir

Lietuvos didþiojo kunigaikdėio Vytauto Didþiojo paminklas Veliuonoje. Danutės Mukienės nuotrauka

Ordino. Þemaiėiai buvo gràþinti Ordinui, jiems buvo updrausta prekiauti su Lietuva.

1404 m. birþelio 27 d. – Vytauto vadovaujami kariai upėmė Smolenskà (nuo to laiko Lietuvos valdþioje jis iðbuvo iki 1514 m.). Tuo laiku Smolenskas buvo svarbus Rytø Europos prekybos centras bei strategiškai reikðminga tvirtovė.

1405 m. – Dominikonø iniciatyva àsteigta Kijevo vyskupystė.

1406–1408 m. – Vytautas surengė 3 þygius à Maskvà.

1407–1408 m. – Kryþiuoėiai pastatė mūrinæ Tilþės pilà.

1408 m. – Vytautas suteikė Magdeburgo teisæ vokieiėiø pirkliams.

1408 m. – Vytautas Kaunui suteikė Magdeburgo miesto savivaldos teises. Rugsėjo mėn., vos nepradėjæs karo su Maskvos Didþiàja Kunigaikðtyste, sudarė su ja taikos sutartà. Maskvà tuo metu valdė Vytauto þentas Vasilijus.

1409–1411 m. – Vyko LDK ir Lenkijos karas su Ordinui

(Nukelta à 12 p.)

Lietuvos upkariavimai XIII–XV a. Pėmėlapis iđ RKIC archyvo

(Atkelta iđ 14 p.)

1409 m. – pavasaris Vytautui Didpiajam nurodpius, pėmaieiai sukilo prieđ krypiuoėius ir galutinai iđsivadavo iđ krypiuoėiđ.

1409 m. – Naujuosiuose Trakuose kartu su baņnyėia buvo ąsteigta parapinė mokykla, miestui suteiktos Magdeburgo teisės.

1410 m. liepos 15 d. – ąvyko Paľgirio mūdis. Jo metu jungtinė Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos kariuomenė galutinai sutriuđkino Krypiuoėiđ ir Livonijos ordino pajėgas.

1411 m. vasario 1 d. – Vyslos saloje, priedais Torunė, Lietuvos ir Lenkijos valstybės pasirađė sutartį su Vokieieđ ordinu, pagal kurią Vytautui ir Jogailai iki gyvos galvos atiteko pėmaieiđ pėmė.

1411 m. – pėmaieiđ seniūnu Vytautas paskyrė Kėsgailė Valimantaitė.

1411–1795 m. – pėmaitija buvo seniūnija. Tai teritorinis administracinis vienetas, kuris iki pat Nevėpio apėmė vakarinė Lietuvą. Ją sudarė pėmės, o vėliau valsėiai. XVI a. pirmoje pusėje eia veikė 29 valsėiai, kurie vėliau beveik nekito. Be jđ, ą pėmaitijos seniūniją dar ąėjo Jurbarko apylinkė ir didpiojo kunigaikđėio Skirsnemunės dvaras (Upnemunės apylinkės, priklausiusios Vilkijos ir Veliuonos valsėiams bei Skirsnemunės ir Jurbarko dvaras).

Nuo XV a. 5 deđ pradpios – pėmaieiđ seniūnija dar buvo vadinama ir pėmaieiđ kunigaikđystė. Jos kunigaikđėiu titulavosi Lietuvos Didysis kunigaikđtis.

1413 m. geguėpės 3 d. – Imperatoriaus Zigmanto Liuksemburgieieio atsiđstas arbitras Benediktas Makra pėmes iki Nemuno pioėiđ ir Klaipėdą pripapino Lietuvai.

1413 m. – Priimta LDK teritorijos admi-

nistracinio reformo programa. – LDK teritorija pradėta skirstyti ą vaivadijas.

1413 m. spalio 2 d. – Sudaryta Horodlės unija – pasirađyti trys aktai: Jogailos ir Vytauto; Lietuvos didikų; Lenkijos ponų. Horodlės aktais tarp Lietuvos ir Lenkijos buvo patvirtintas savarankiđkos Lietuvos valstybės egzistavimas: abi đalis tvirtai sujungė viena Gediminaieio dinastija. – Lietuvos bajoro giminės susibroliaavo su lenkų bajoro giminėmis, gaudamos jđ herbus. Lietuvos Didpiojoje Kunigaikđystėje, remiantis Lenkijos pavyzdpiu, ąvestas teritorinis administracinis padalijimas.

1413 m. lapkriėio 12–19 d. – Pradėta krikodyti pėmaitija. Vytautas ir Jogaila, savaičiai nuvykė ą pėmaitiją, simboliđkai ją krikodyti, tuo tikėdamiesi susilpninti Ordino pretenzijas ą pėmaieiđ pėmė. Po pėmaitijos krikodyto pėmaieiams susidarė geresnės sąlygos susipažinti su Vakarų Europos kultūra, naudotis iđo đalių oviėtimo pasiekimais. Krokuvos universitete pirmieji studentai iđ pėmaitijos pasirodė 1458 m. – Daugiausia iđ pradpio ą Vakarų Europos aukđtąsias mokyklas studijuoti vąpiuodavo jaunuoliai iđ Krapių, Viduklės, Kaltinėnų, Raseinių, Kelmės, Varnių, Platelių, Alsėdpio, Telđių.

1413 m. – Vytautas pirmasis iđ Lietuvos valdovų pėmaieiams suteikė privilegiją (iđo dokumento tekstas nėra iđlikęs).

XV a. – pėmaitijoje pradėda formuotis mokyklų tinklas. Spėjama, kad pirmoji parapinė mokykla pradėjo veikti Krapiuose. Pradinio-parapinio mokyklų skaiėius pėmaitijoje ėmė didėti XVI a. pradpioje. Tuo laiku baņnyėiđ fundacijų aktuose upšimenama apie Tau-ragės, Joniđkio, Telđių, Jurbarko, Krekenavos, Veliuonos, Diaulėnų, Paľgarės, Betygalos, Saloėių, Sedos mokyklų ąsteigimą.

1414–1418 m. – Vyko visuotinis Konstancos Baņnyėios susirinkimas. Jo metu kartu su kitais buvo sprendpiami ir krikdoėionybės platinimo Lietuvoje ir santykių su Ordinu bei pėmaieiđ priklausomybės klausimai. 1415–1416 m. – ą Konstancos baņnyntiną susirinkimą atvyko Lietuvos didpiojo kunigaikđėio Vytauto parinkti pėmaieiđ pasiuntiniai. Jie iđplatino skundą dėl Vokieieio ordino jiems padarytų skriaudų. Susirinkimas ąpareigojo Vilniaus vyskupą ir Lvovo arkivyskupą apkrikodyti pėmaitijos krađtą. Taip lietuviai laimėjo bylą prieđ Ordiną Konstancoje (Đveicarija).

Konstancos baņnyntiniame susirinkime buvo sprendpiamas ir pėmaieiđ ilikimas. (pėmaitijos reikalai buvo viena iđ svarbiausio

priešasėio, kuri subrandino didįjį konfliktą, įinomą Palgirio kautynių vardu. Bet ir po Lietuvos-Lenkijos pergalės aiškumo nebuvo. Pirmieji ginėai tarp Vytauto ir Ordino prasidėjo dėl Pėmaiėio sienos. Tada, 1414 m., Vytautas ir Jogaila paskelbė Ordinui karą. Karui uėsitęsus, popiepius Jonas XXIII atsiuntė savo legatą, Lozanos vyskupą Vilhelmą, kuris popiepiaus vardu pakvietė ginėą spręsti baėnytiniame susirinkime. Ą Konstancos baėnytiną susirinkimą Vytauto iniciatyva atvyko 60 pakrikdytų Pėmaiėio bajorų. Jie susirinkimui pateikė garsųjį Pėmaiėio skundą, kuriame daugiausiai buvo kalbama apie blogybes, kurias iđ Ordino patyrė Pėmaiėiai. Taėiau Konstancoje Ordinas turėjo daug đalininkų ir atsakymai Ą Pėmaiėio skundą buvo gana kieti ir agresyvūs. Pripaėino kryėiuoėiai Konstancoje tik tai, kad jie Pėmaitiją laiko kaip „slidų ungurą uodegos“. Ir vis dėlto, nors Konstancos baėnytinis susirinkimas neiđsprendė Pėmaitijos problemas, bet paklausė svarbiausio Pėmaiėio skundo prađymo – „ągalioti Jogailą ir Vytautą, kad jie, pasiėmę Vilniaus vyskupą Petrą ir Lvovo arkivyskupą Joną, atvyktų Ą Pėmaitiją ir mus pakrikdytų, pastatytų mūsų krašte katedrą ir baėnyėio“.

1415 m. sausio 17 d. – Popiepius Jonas XXIII panaikino Ordino teises Ą Lietuvą.

1415 m. balandpio 8 d. – Sudaryta Vytauto prekybos sutartis tarp Lietuvos ir Prūsijos.

1416 m. – Vytautas sudarė atskirą metropoliją LDK staėiatikiams su centru Kijevu.

1417 m. vasara. – Ą Pėmaitiją atvykus Vytautui ir Vilniaus bei Lvovo vyskupams, buvo pakrikdyta tūkstanėiai Pėmaiėio, o 1417 m. spalio 24 d., baigiant krikdyti Pėmaitiją, Vytautas vėl atvyko Ą đą kraštą ir pats parinko vyskupijos sostinę – Medininkus. Ten buvo pađventinta Katedros baėnyėia. Taip oficialiai 1417 m. buvo Ąkurta Pėmaiėio (Medininkų) vyskupija (Centras – Medininkai, dabartiniai Varniai, Teldio r.).

1418 m. – Ąvyko Pėmaiėio valstieėio sukilimas. Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas, kurdamas ir stiprindamas bajorų luomą Pėmaitijoje, ėmė jiems dalyti valstieėius kaip veldamus. Die privaėdavo dirbti bajorų ūkyje, kad padėt jiems pasiruođti karui. Kelio Pėmaitijos sriėio gyventojai pasiprieđino naujovėms, ŗvestoms, po krikdo, sukilo, idvarė kunigus, nuniokojo kuriamas baėnyėias, uėpuolė Vokieėio ordino ėemes ir vėl perėjo prie pagoniđko tikėjimo.

1419 m. – Vytautui buvo pasiūlytas Ėekijos sostas. Pasiūlymą jis priėmė.

1420 m. – Jogaila ir Vytautas uėmezgė ryđius su husitais.

1421 m. liepos 14 d. – Vyko paskutinis Lietuvos karas su Kryėiuoėio ordinu.

1421–1422 m. – Vilniaus vyskupu paskirtas Motiejus Trakiokis pareikalavo, kad vyskupijos klebonai mokėtų lietuvių kalbą ir tik taip kreiptųsi Ą lietuvius.

1422 m. rugsėjo 27 d. – Lietuva (Vytautas) ir Lenkija (Jogaila) sudarė sutartį su vokieėio ordinu (Melno taika). Ji simbolizuoja karą su Ordinu pabaigą. Ąia sutartimi buvo iđspręsta Pėmaitijos problema. (1422 m. – Jogaila su Vytautu paskelbė Ordinui karą ir, sujungę savo kariuomenes, iđ Lenkijos Ąsiverpė Ą jo ėemes. Ordinas buvo nepasiruođęs kariauti ir gynėsi tik pilyse. Lietuvių ir lenkų kariuomenės nusiaubė visą kraštą. Ordino magistras buvo privers-tas paprađyti taikos. Lietuvai atiteko beveik visa Pėmaitija. Vokieėio ordinui, nepiūrint Vytauto pastangų, buvo uėpleistos Nemuno piotys ir patogus priėjimas prie jūros su Klaipėda.) 1422 m. buvo nustatytos sienos iđsilaiėė beveik penkis ampius (iki 1919 metų).

Medalis, skirtas Vilniaus katedrai. Dailininkas Petras Gintalas. Nuotrauka iđ dailininko archyvo

Pėmaitija pagal đą aktą buvo atiduota Lietuvai, taėiau Nemuno piotys ir Klaipėda liko Prūsijos iki 1923 metų. Buvo nustatyta tiksliai vakarinė Lietuvos siena – kai kurios jos atkarpos iđliko iki điol.

1424 m. – Nieėavoje tarp Jogailos, Vytauto ir Ordino didpiojo magistro buvo sudaryta laisvosios prekybos sutartis.

1426 m. – Vytauto įygis Ą Pskovą.

1426 m. – Pirmą kartą derybomis nustatytos Lietuvos sienos su Livonija.

1426 m. rugpjūėio 25 d. – Sudaryta LDK taika su Pskovu.

1429 m. sausio 9 d. – 1429 m. sausio 29 d. – Ąvyko Rytų Vidurio Europos valdovų Lucko (dab. Ukrainoje) suvaėiavimas, kuriame buvo svarstomi Rytų Europos politikos klausimai. Ąiame suvaėiavime imperatorius Zigmantas Liuksemburgietis pasiūlė didįjį kunigaikštį Vytautą vainikuoti Lietuvos karalium.

1430 m. rugsėjo 8 d. – Numatyta Vytauto karūnavimo Vilniuje data. – Vytautas nebuvo karūnuotas, nes 1430 m. – Lenkijos Karalystės taryba visokeriopai prieđinosi Lietuvos didpiojo kunigaikdėio Vytauto pastangoms karūnuotis. Brendo karas tarp Lenkijos ir Lietuvos. Karalius Jogaila elgėsi dviprasmiškai ir pritarė Vytauto ketinimui, ir nepritarė. Rugsėjo 8 d. – suplugo Vytauto karūnavimo iđkilmės Vilniuje, nes lenkų pasienieėiai nepraleido Ą Lietuvą veėamo karaliđkojo vainiko ir karūnavimui skirtų teisinio aktų, kuriuos gabeno specialūs imperatoriaus Zigmanto Liuksemburgieėio pasiuntiniai. Na o 1430 m. spalio 27 d. Vytautas mirė.

1430 m. spalio 27 d. – Mirė Vytautas Didysis (jam buvo 80 metų). Jis palaidotas Vilniaus katedroje (Đv. Stanislovo baėnyėia).

1430 m. – Parađytas literatūrinis istoriografinis kūrinyus „Lietuvos didpiojė kunigaikdėio metrađtis“.

1430–1432 m. – Didysis kunigaikštis Đvitrigaila pratęsė Vytauto siekius vainikuotis Lietuvos karaliumi bet Lenkijos politikė pastangomis buvo nuđalintas nuo valdpio.

1430–1432 m. – Lietuvos didpiojo kunigaikdėio Đvitrigailos (Algirdo sūnaus) valdymo laikotarpis.

(Nukelta Ą 14 p.)

(Atkelta iš 13 p.)

1431 m. birželio 19 d. – Pasirašyta Skirsnemunės sutartis. Tai Lietuvos ir Ordino gynybos ir puolimo sąjunga, sukūrusi naują politinę situaciją Europoje.

1431 m. liepos 31 d. – 1432 spalio 15 d. – Vyko Lucko karas tarp Lietuvos ir Lenkijos.

1432 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Pygimanto Kęstutaičio (Vytauto brolio), lenkų pasodinto į sostą, valdymo pradžia.

1432 m. spalio 15 d. – Gardino susitarimais Pygimantas Kęstutaitis atsisakė Lietuvos suverenumo juridinių garantijų Lenkijos Karalystės naudai.

1432 m. gruodžio 9 d. – Prie Ašmenos buvo sumušta nuverstojų kunigaikščio Dvitrigailos kariuomenė.

1432–1440 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Pygimanto Kęstutaičio (Kęstutaičio sūnaus) valdymo laikotarpis.

1434 m. gegužės 6 d. – Paskelbta Pygimanto Kęstutaičio privilegija bajorams, sulygintos stačiatikių ir katalikų bajorų teisės Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje.

1434 m. gegužės 6 d. – Sulygintos stačiatikių ir katalikų bajorų teisės.

1434 m. birželio 1 d. – Mirė Lenkijos karalius, Lietuvos aukščiausiasis kunigaikštis Jogaila. –

Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. žemėlapis reprodukcija iš RKIC archyvo

1435 m. rugsėjo 1 d. – Įvyko Pabaisko (Ukmergės) mūšis tarp Pygimanto ir Dvitrigailos. Lietuviai ir lenkai sumužė jungtinę Livonijos ordino ir kunigaikščio Dvitrigailos kariuomenę. Šiuo mūšiu baigėsi LDK vidaus kovos.

1435 m. gruodžio 31 d. – Sudaryta Bresto taika (pasirašyta Ampinosios taikos sutartis) tarp Lenkijos, Lietuvos ir Vokiečių ordino. Šia sutartimi Ordino ėmės buvo paverstos teisiškai nuo sąjungininkio priklausoma teritorija ir galutinai neteko Vokietijos imperatoriaus globos.

1438–1440 m. – Nesėkmingai buvo bandoma sudaryti koaliciją prieš Lenkiją.

1440–1492 m. – Pėmaičioje pastatytos 5 bažnyčios: Alsėdčiuose, Krakėse, Paðvintinyje, Ðiauliuose, Ðiluvoje.

1440 m. kovo 20 d. – Pygimantą nuþudė sãmokslininkai, vadovaujami kunigaikðcio Ðartoryskio.

1440 m. kovo 20 d. – Trakuose buvo nuþudytas Lietuvos didysis kunigaikðtis Pygimantas Kãstutaitis.

Po 1440 m. – Kai Trakø pilyje buvo nuþudytas LDK pygimantas Kãstutaitis, Lietuvos ponø delegacija, nuvykusi á Varðuvà, pradė Lietuvos sostà upinti Jogailos sūnø Kazimierà. Taèiau þemaièiai vieningai rėmė pygimanto sūnø Mykolà. Laukdami palankiø Mykolo þygjø, þemaièiai sukilo ir iðvarė seniūnà Kãsgailà. Þemaièiø priekyje stoji pagonis Daumantas, kuris nuėjo Vytauto bandytu politiniu keliu – ieðkojo pagalbos pas kryþiuoèius. Kazimierà rėmė Vil-

Dubingio apylinkės. Danutės Mukienės nuotrauka

niaus ir Trakø aukðtieji pareigūnai jau buvo á Kaunà sutraukø kariuomenę ir norėjo jėga palauþti þemaièiø uþsispyrimà. Pajutę, kad Mykolas pabėgo á Mozùrus, o pagalbos ið Ordino nebuvo, þemaièiai sutiko derėtis. Jie reikalavo patvirtinti savivaldà. Kazimieras tada priėmė jø sàlygas ir patvirtino þemaièiams privilegijà.

1440 m. birželio 29 d. – Lietuvos didikai

be Lenkijos Karalystės tarybos pritarimo Lietuvos didþiuoju kunigaikðciu paskelbė trylikametà Kazimierà Jogailaità, nors á Lietuvà jis buvo atsistatęs kaip Lenkijos vietininkas.

1440–1492 m. – Lietuvos didþiuojo kunigaikðcio Kazimiero (Jogailos sūnaus) Jogailaièio valdymo laikotarpis.

1441 m. – Lietuvos Didysis Kunigaikðtis

(Nukelta á 16 p.)

Giedraièio piliavietė (tarp Giedraièio ir Videniøklø). Danutės Mukienės nuotrauka

Varniai. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 15 p.)

Kazimieras suteikė Medininkų valsčiaus (pėmaiėiai) privilegiją. Šia privilegija pėmaitijai buvo suteiktas suverenitetas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sudėtyje. Tai kartu buvo ir Vytauto suteiktos privilegijos pėmaitijai pratėsimas. Kazimiero privilegija buvo surasta 1661 m. – V pėmaiėiø pėmės pilies teismo knygoje. Pėmaiėiai pagal šia privilegija turėjo išlaikyti tik tuos LDK dvarus, kurie buvo prie Vytauto. Kas prie Vytauto neturėjo pareigos pjauti ūieno ar eiti į pilio statybos darbus – tie buvo paliekami laisvi. Kazimieras patvirtino visus dovanojimus bajorams ir kitiems kilmingiesiems, kuriuos buvo suteikęs Vytautas, ūvitrigaila ir Pygimantas. Kazimieras pasižadėjo ūp Nevėpio ūpės nesiuntinėti savo pareigūnø ir teismø vykdytojų. Patiems pėmaiėiams buvo suteikta teisė rinktis sau valdininkus ir seniūnus, kuriuos Kazimieras turėjo patvirtinti. Pėmaiėiai pagal privilegija turėjo išlaikyti tik tuos LDK dvarus, kurie buvo prie Vytauto. Kas prie Vytauto neturėjo pareigos pjauti ūieno ar eiti į pilio statybos darbus – tie buvo paliekami laisvi. Kazimieras patvirtino visus dovanojimus bajorams ir kitiems kilmingiesiems, kuriuos buvo suteikęs Vytautas, ūvitrigaila ir Pygimantas. Kazimieras pasižadėjo ūp Nevėpio ūpės nesiuntinėti savo pareigūnø ir teismø vykdytojų. Patiems pėmaiėiams buvo suteikta teisė rinktis sau valdininkus ir seniūnus, kuriuos Kazimieras turėjo patvirtinti. Tvirtindamas pėmaiėiø laisves, Kazimieras savo þinioje pasiliko tik Vytauto medþiokliø vietas. Kazimiero privilegija, vis pridėdami naujų laisviø, tvirtino Aleksandras (1492 m.), Pygimantas Senasis (1507 m.) ir vėliau Pygimantas Augustas ir Zigmantas Vaza. Kazimiero privilegija, vis pridėdami naujų laisviø, tvirtino Aleksandras (1492 m.). Šioje privilegijoje buvo daug ankstesniø privilegijø punktø. Tvirtino ir Pygimantas Senasis (1507 m.), vėliau Pygimantas Augustas ir Zigmantas Vaza. 1492 m. – pėmaitijos privilegija patvirtino LD kunigaikštis Aleksandras (1569 m.).

Nuo seno, gyvenama iš dalies atskirą politiną gyvenimą, pėmaitija su Didþiaja Lietuvos Kunigaikštyste bendradarbiavo pagal reikalà ir rodydavo savarankiškà nusistatymà. Ordino kovose pėmaiėiams buvo tekęs ypatingas vaidmuo. Jogaila, Vytautas ir ūvitrigaila juos buvo kryþiuoėiams iš viso padovanojęs ūeðis kartus.

1442 m. – Naujøjø Trakø karaimø bendruomenė gavo Magdeburgo miesto teises.

1442 m. – Sudaryta didþiojo kunigaikðeio Kazimiero sutartis su pėmaiėiais, jiems suteikta privilegija. – Ja kraðtas galutinai prisijungė prie Lietuvos, išsaugodamas autonominià padėtà (Nevėþis tapo kraðto rytine administracine riba), administraciniu popiūriu pėmaitija paversta seniūnija, o tituluojant valdovà vadinta ir kunigaikštyste.

1442 m. – Buvo numalðintas Smolensko miestieèiø sukilimas.

1444 m. – Kare su turkais prie Varnos þuvo Lenkijos karalius Vladislovas.

1445 m. – Iš ūio laikotarpio yra išlikę ankstyviausi duomenys apie Hanzos (*Deutsche Hansa*) pirkliø sąjungos kontoros veiklà Kaune.

1445 m. – Jonas Goðtautas buvo paskirtas Vilniaus vaivada. –

1446 m. – Sudarytas pirmasis vadinamasis Trumpasis Lietuvos metraðeio sąvadas.

1456 m. – Lietuvos didikai, vadovaujami Vilniaus vaivados Jono Goðtauto, ketino paðalinti iš Lietuvos sosto Lietuvos didįjį kunigaikðtą Kazimierà.

1447 m. – Lietuvos valstieèiø àbadaþiavinimo pradþia. –

1447 m. geguþės 5 d. – Lietuvos didysis kunigaikðtis Kazimieras išrinktas Lenkijos karaliumi. Jis suteikė Lietuvos bajorams privilegija, kuria išplėtė jø teises, bet suvarþė didþiojo kunigaikðeio valdþia Lietuvoje.

1447 m. birþelio 25 d. – Lietuvos didysis kunigaikðtis buvo vainikuotas Lenkijos karaliumi ir nuo to laiko vis maþiau rūpinosi Lietuvos reikalais.

1447 m. – Paskelbta Kazimiero privilegija bajorams, juridikiài àteisinusi baudþiavà.

1448 m. – Kazimieras patvirtino ūlektines teises tarnybiniam bajorams.

1448 m. geguþės 25 d. – Pirmasis bendras lenkø ir lietuviø feodalø suvaþiavinimas Liubline.

1449 m. rugpjūèio 31 d. – Kazimieras pasiraðė Amþinosios tautos sutartà su Maskvos Didþiaja Kunigaikštyste. Ja pasidalyta àtakos zonomis buvusios Rusios pėmėse. Kunigaikðtis Kazimieras suteikė dideles nuolaidas stiprėjanėiai Maskvos valstybei.

1453 m. geguþės mėn. Vilniuje suðauktas suvaþiavinimas santykiams su Lenkija aptarti.

1454 m. kovo 6 d. – Lenkija paskelbė Prūsijos inkorporacijà à Lenkijos Karalystė ir karà Kryþiuoèiø ordinui.

1454–1466 m. – Vyko Lenkijos Trylikametis karas su Kryþiuoèiø ordinu.

1457 m. – Vaivados Jono Goðtauto vadovaujama Ponø taryba, nors ir gavusi paþadà ateityje prisijungti kryþiuoèiø kadaise ūpimtas lietuviðkas pėmes, atsisakė suteikti su Prūsija kariaujanėiai Lenkijai (Trylikos metø karas, 1454–1466 m.) ir finansinà, ir karinà paramà. Pėmaitijos seniūno Jono Kėsgailos vadovaujami pėmaiėiai apgulė ir ūpėmė Klaipėdà. Jie, blokuodami kelius, trukdė Livonijos ordinui teikti pagalbà Prūsijai.

1458–1434 m. – Gyveno ūv. Kazimieras, Lietuvos didþiojo kunigaikðeio Kazimiero sūnus. ūventuoju jis paskelbtas 1602 m. – ūv. Kazimiero kapas yra Vilniaus arkikatedros bazilikos ūv. Kazimiero koplyčioje.

1466 m. spalio 19 d. – Sudaryta Torūnės (Torno) taika. – Pagal ją Kryžiuočių ordinas tapo Lenkijos vasalu.

1468 m. – Vilniuje bernardinai pastatė vyrų vienuolyną.

1468 m. – Patvirtintas Kazimiero teisynas – pirmasis rašytinis lietuviškosios teisės kodeksas.

1469 m. – Bėmaitijos vyskupystėje, prie Varnių katedros, įsteigta mokykla.

1471 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras neleido kunigaikščiams Olelkaičiams (Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo palikuonims) valdyti Kijevo sosto. Vietoje panaikintos Kijevo kunigaikštystės buvo įkurta vaivadija (pirmuoju vaivada paskirtas Martynas Goštautas).

1472 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras sudarė sąjungą su Ordos chanu Achmatu prieš Maskvos Didįją Kunigaikštystę.

1473 m. – Kaune pradėjo veikti parapiinė mokykla (rašytiniuose šaltiniuose pasirodo pirmosios žinios apie šią mokyklą).

1473 m. – Buvo tikslinama Lietuvos valstybės siena su Livonija – nuo Baltijos jūros iki Polocko.

1473 m. – Prasidėjo javų, daugiausiai rugių, eksportas iš Lietuvos per Gdanską ir vieną kitą Prūsijos uostą. Tai liudijo sparčią Lietuvos ūkio plėtrą.

1478 m. – Maskvos didysis kunigaikštis pradėjo reikalauti, kad Lietuva atiduotų šiai kunigaikštystei Polocką, Vitebską, Smolenską ir kitas rusų žemes.

1478 m. – Maskvos didysis kunigaikštis pradėjo skelbti „visos Rusijos viėdpaėiu“. Lietuvos valdovai šio titulo nepripaėino.

1480 m. – Mirė istorikas Jonas Dlugošas, savo veikalė „Lenkijos istorija“ pirmą kartą išsamiai išdėstęs romėniškąją lietuvių kilmės teoriją. Anot jos, nuo vidaus vaidė bėgantys romėnai atklydo į Lietuvos teritoriją Cezario ir Pompėjaus laikais (I a. – pr. Kr. –). Iš jė kilo lietuvių valdovai ir didikai. Teorijoje remiamasi lietuvių ir lotynų kalbė bei pagoniškė paproėiu panaėumu.

1481 m. – Buvo suorganizuotas nepasisekęs Algirdo provaičiaių sąmokslas prieš Lietuvos didįją kunigaikštį Kazimierą. Kijevo kunigaikščiai Olelkaičiai surengė nepavykusį perversmą. Jie ketino nuėudyti valdovą bei nelietuviškas, staėiatikių gyvenamas Lietuvos Didėiosios Kunigaikštystės sritis prijungti prie Maskvos valstybės. Lietuvos valdovas uėdraudė staėiatikiams statyti naujas cerkves ir vienuolynus, jiems dovanoti žemes ar kitoki turta.

1482 m. – Maskvos didėiojo kunigaikščio remiami ir turkų sulton vasalais tapė Krymo totoriai pradėjo pietiniė Lietuvos Didėio-

(Nukelta į 18 p.)

Lietuvos Didėiosios Kunigaikštystės žemėlapis. Žemėlapis reprodukcija iš RKIC archyvo

(Atkelta iš 17 p.)

sios Kunigaikštystės ir rytinių Lenkijos teritorijų puldinėjimą. Tais metais buvo plačiai nuniokotas Kijevas ir jo apėmė.

1487–1494 m. – Prasidėjo pasienio karai tarp Lietuvos ir Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės. Lietuva prarado Okos aukštupio žemes.

1490–1492 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero vietininku Lietuvoje paskirtas Kazimiero sūnus Aleksandras.

~ 1490 m. – Pradėjo veikti Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero išleista monetų kalykla Vilniuje. Joje buvo kalami ir lietuviški sidabriniai pusgražiai. Taip pradėta didelė pinigų reforma, kurios tikslas buvo sukurti dešimtainę lietuvišką pinigų sistemą, išstumti iš apyvartos Prahos gražius. Reforma už baigta 1535–1536 m., ėmus kalti lietuviškus gražius (1 gražis prilygo 10 pinigėliui).

1492 m. – Krymo totoriai pradėjo puldinėti LDK ir Lenkijai priklausančią Podolę bei Voluinę.

1492 m. birželio 7 d. – Gardine mirė Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Kazimieras. Lietuvos didžiojo kunigaikščio išrinktas jo sūnus Aleksandras. Jis paskelbė privilegiją, kuria išplėtė Lietuvos bajorų ir Ponų tarybos teises ir apribojo didžiojo kunigaikščio valdžią.

1492 m. liepos 18 d. – Lietuvos ponai Lietuvos didžiojo kunigaikščio išrinko Aleksandrą.

1492 m. liepos 18 d. – 1506 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro (Kazimiero sūnaus) valdymo laikotarpis, jo nesėkmingas karas su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste dėl pasienio sričių.

1492 m. rugpjūčio 6 d. – Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras suteikė privilegijas bajorams, nustatė Lietuvos didžiojo kunigaikščio tarybos kompetencijos ribas.

1492–1494 m. – Aleksandras nesėkmingai kariavo su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste dėl pasienio sričių.

1494 m. vasario 7 d. – Sudaryta taikos sutartis su Maskva.

1495 m. vasario 15 d. – Siekdamas draugystės su Maskvos valdovu Ivanu III ir atvirtindamas prieš metus sudarytą taiką, Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras vedė jo dukterą Eleną. Vėliau Lietuvos didysis kunigaikštis išvarė pydus iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, konfiskavo jų turtą. Karo su Maskva metu pydams išskolino ir didysis kunigaikštis, ir nemažai atakingų didikų.

1495 m. rugpjūčio 23 d. – Buvo patvirtintas pirmojo Vilniaus miesto cecho – auksakalių – statusas.

1499 m. – Vyko Maskvos karas su Lietuva.

1499 m. – Patvirtinta Lietuvos-Lenkijos sąjunga (Vilniaus „uni-

Pemaitija. Pėmėlapio reprodukcija iš RKIC archyvo

nusprendė ir ateityje derinti veiksmus renkant atskirus abiejų valstybių valdovus, teikti abipusę karinę pagalbą. Sudariusi šią sąjungą, viena valstybė be kitos šalinio negalėjo rinkti savo valdovo.

1499 m. – Gdanske išspausdinta Vilniaus kapitulos kanau-ninko Martyno spaudai Lietuvoje parengta pirmoji knyga – „Agen-da“. Joje pateikti bažnytinio apeigų aprašymai su maldų tek-stais vietiniams liturginiams poreikiams tenkinti.

XV a. – pabaiga Lietuvos gyvenama teritorija buvo gerokai išsiplėsta, apgyvendinta daug tuočių žemių – Ušnemunė, Džaurės Lietuva, Baltijos pajūris ties Palanga, žemės palei Prūsų sieną – iš viso apie 25 tūkst. km²; lietuvių etninė teritorija pasiekė 80–100 tūkst. kilometrų. Etninėje Lietuvoje gyveno daugiau kaip 0,5 mln. gyventojų. Tuo metu kilo bent aštuonios užkrečiamosios ligų epidemijos. Funduota apie 130 parapijų bažnyčių. Krokuvos universitete atsiradė beveik 400 studentų iš Lietuvos.

XV a. – XVI a. – Lietuvos valstybė, susikūrusi XIII a., XV–XVI a. pasiekė didžiausią politinę galią ir sėkmingumą, sukūrė originalią teisybę – Lietuvos Statutą, valstybės valdymo organą – Ponų tarybą ir kt. valstybines institucijas.

Apie XVI a. – iki pat Baltijos jūros gyvenamą kuršių perėjimą prie lietuvių kalbos, nors dalis jų, ypač Mažojoje Lietuvoje gyvenusių kuršių, ir toliau kalbėjo kuršių kalba.

XVI a. – Pėmaičiai buvo suskirstyti į 29 (kartais nurodomas skaičius 28) pavietus.

XVI a. – Pėmaičių kultūriniam gyvenimui, ūkietimui didelę įtaką darė Reformacija.

XVI a. vidurys. – Pėmaičių vyskupystėje buvo 38 bažnyčios.

XVI AMPIUS

1506 m. sausio 24 d. – Pygimantas buvo vainikuotas Lenkijos karaliumi.

1500 m. gegužės 3 d. – Vyko Lietuvos karas su Maskva.

1500–1503 m. – Kilo naujas pasienio karas su Maskvos valstybe. Tai antrasis karas tarp Lietuvos ir Rusijos.

1500 m. liepos 14 d. – Lietuvos kariuomenė buvo sutriuškinta ties Dniepro intaku Vedrođa (Smolensko žemė). Kariuomenės vadas kunigaikštis Konstantinas Ostrogickis pateko į maskvėnų nelaisvę.

1501 m. kovo 1 d. – Dešimėčiai metų sudaryta sąjunga tarp Lietuvos valdijos, Livonijos ordino magistro, Rygos arkivyskupo, Tartu, Saremos, Kuršo ir Talino vyskupų, nukreipta prieš Rusiją.

1501 m. spalio 3 d. – Pasirašytas Melniko aktas – Lietuvos ir Lenkijos santykius apibrėžiantis dokumentas.

1501 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras išrinktas Lenkijos karaliumi.

1501 m. spalio 23 d. – Melnike Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Aleksandras, dalyvaujant Lietuvos atstovams, patvirtino Lenkų rinkiminio Seimo nutarimą Lietuvai ir Lenkijai sujungti į vieną valstybę.

1501 m. lapkričio mėn. Rusija pasiekė reikšmingą pergalę ties Mstislavliu prieš Lietuvos kariuomenę,

1501 m. Vilniaus vyskupas Albertas Taboras skundėsi, kad Lietuvos bažnyčių klebonai nemoka lietuviškai

1503 m. kovo 28 d. – Sudarytos paliaubos su Maskva dešimties metų.

1503 m. – Už paramą kariaujant su Maskva išvartiesiems py-dams leista sugrąžti į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę. Valdovas

Vasara Uputrakyje. Danutės Mukienės nuotrauka

Aleksandras savo skolę nęgrąpino, nors kiti skolininkai turėjo atiduoti viską.

1503 m. – Lietuvos didikai Brastos (Bresto) seime nepatvirtino 1501 m. – Melniko susitarimą.

1503 m. rugsėjo 6 d. – Aleksandras privilegija atleido Vilniaus miestą nuo karo prievolės.

1503–1522 m. – Vilnius buvo aptvertas beveik 3 km ilgio mūrinė siena.

1505 m. – Totorių kariuomenė pasiekė lietuviškas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemes.

1505 m. – Paralyjuotas mirė Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Aleksandras – paskutinis Lietuvos valdovas, mokėjęs lietuviškai.

1506 m. – Lietuvai užpuolė totoriai.

1506 m. spalio 20 d. – Pygimantas II Senasis (Kazimiero sūnus) išrinktas Lietuvos didžiojo kunigaikščio, vėliau – Lenkijos karaliumi.

1506–1548 m. – Lietuvos Didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus pygimanto senojo (Kazimiero sūnaus) valdymo metai.

1507 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius pygimantas II Senasis suteikė privilegiją Brastos (Bresto) pydamis. Joje nurodytos visos pydų teisės, laisvės ir pareigos. Ši privilegija tapo etalonu visoms Lietuvos valstybės pydų bendruomenėms.

1507–1508 m. – Vyko pirmasis Lietuvos karas su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste XVI a.

1507 m. – Buvo panaikintas draudimas Lietuvoje stačiatikiams statyti naujas cerkves ir vienuolynus.

1508 m. spalio 8 d. – Lietuva ir Rusija sudarė ampiną taiką 1503 m. – paliaubų sąlygomis.

1508 m. – Kunigaikštis Mykolas Glinskis sukėlė maištą prieš Lietuvos didįjį kunigaikštį rusiškose Lietuvos žemėse, papradė Maskvos pagalbą. Maištą numalūinus, Mykolas Glinskis pabėgo į Maskvą.

1512–1522 m. – Vyko antrasis LDK karas su Maskva XVI a. – 1513 m. – m. gruodžio 13 d. – Vilniuje, prieš Dv. Jonų bažnyčios, buvo įsteigta parapiinė Vilniaus miesto mokykla. Tai ispano kunigo Petro Roizijus Vilniuje įkurta antroji didesnė mokykla.

1514 m. – LDK pydamis suteikta pagrindinė laikoma privilegija.

1514 m. vasara – M. Glinskiui įkalbėjus, Smolensko tvirtovės agulai prisidėti prie maskvėnų, jų kariuomenė po ilgos apgulties gana netikėtai užėmė Smolenską.

1514 m. rugsėjo 8 d. – Įvyko Ordoš mūdis. Jame 1507 m. iš

(Nukelta į 20 p.)